

Anketa – průzkum překladatelského trhu

1. Vstupní informace

Anketa proběhla v závěru roku 2009, detailně vyhodnocena byla ke konci roku 2010. Celkem bylo distribuováno 1 200 dotazníků (částečně rozdáno účastníkům Jeronýmových dnů 2009, částečně následně rozesláno s časopisem ToP), návratnost představovala 209 vyplněných dotazníků, tedy obстоjných 17,4 %. Anketa se zaměřila na překlad, avšak oblast tlumočení v relevantních oblastech zmapovala též.

2. Struktura dotazníku

Jednostránkový tištěný dotazník obsahoval 13 otázek, mnohé byly tzv. otázky otevřené, čili bylo nutné doplňovat konkrétní údaje (např. procentuální hodnoty nebo individuální tématické zaměření). Pokud respondenti některé skutečnosti neuvedli, tyto položky („neuvedeno“) v přehledech, grafech či hodnotových sestavách zpravidla nejsou zahrnuty (pokud tato skutečnost nemá dopad na interpretaci výsledků; může tak docházet k situaci, kdy součet položek nebude odpovídat celkovému počtu respondentů).

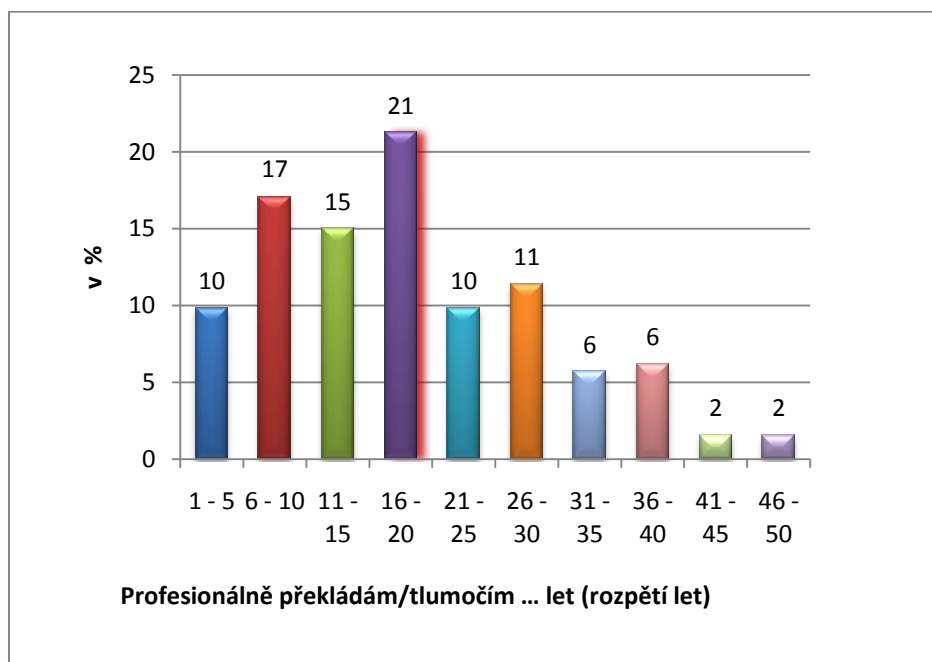
3. Kategorie výzkumu

3.1. Respondenti

RESPONDENTKY byly oproti **RESPONDENTŮM** zastoupeny ve více než dvojnásobném počtu (142 žen, 64 mužů). Pokud jde o **DÉLKU PROFESNÍ PRAXE**, nejčastěji měli účastníci (a účastnice) ankety za sebou 16–20 let profesionální překladatelské/tlumočnické činnosti (21 % všech odpovědí); rozpětí 6–10 a 11–15 let jsou pak zastoupena přibližně stejně (17, respektive 16 %) a dále také segmenty 1–5, 21–25 a 26–30 (10, 10 a 11 %). Průměrně mají respondenti v dané oblasti 14letou pracovní zkušenost.

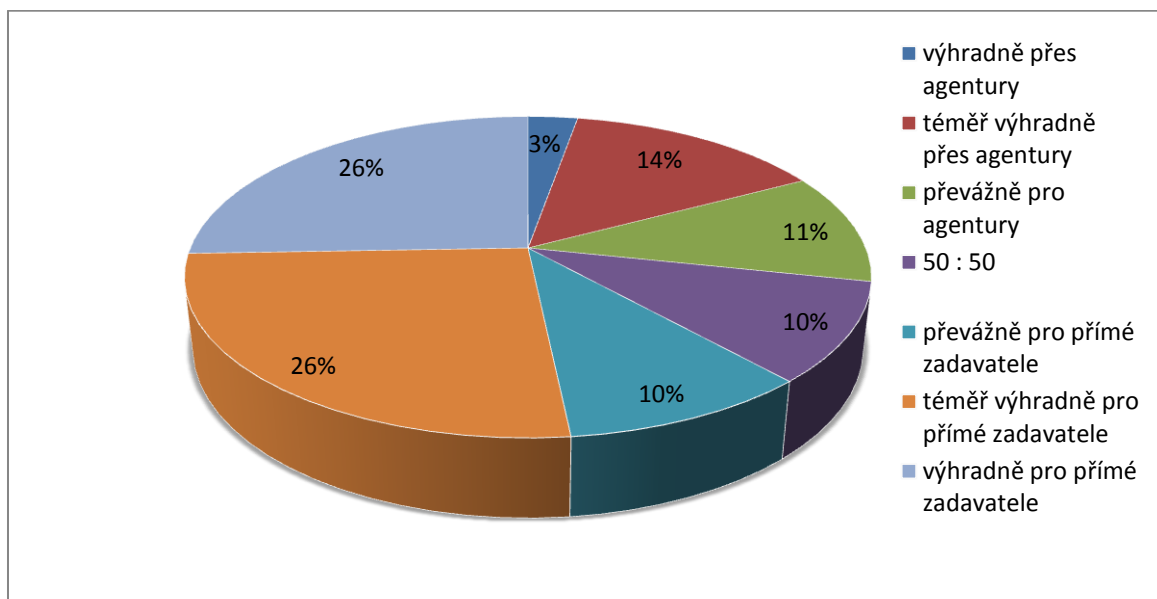
Graf č. 1: Respondenti – délka praxe

3.2. Výkon povolání

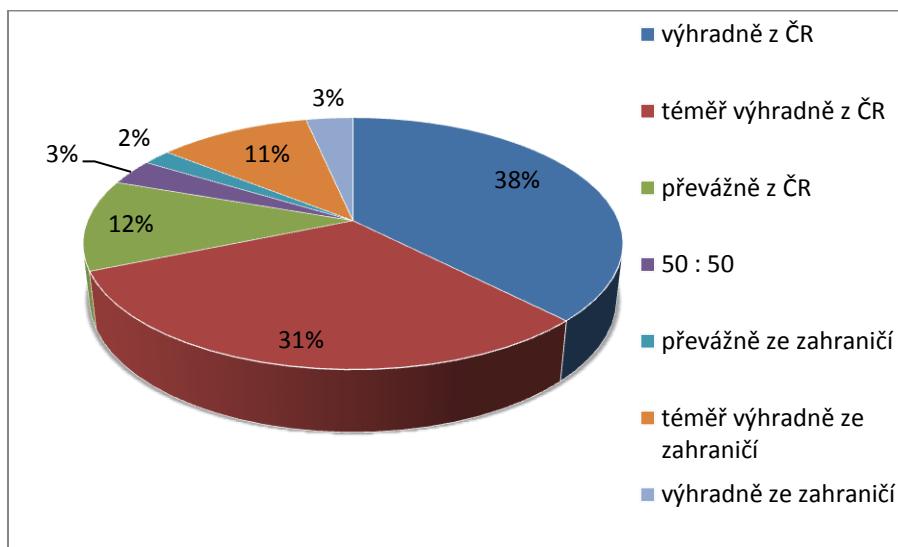
Ke zmapování **MÍRY ZPROSTŘEDKOVÁNÍ PRÁCE** – tedy podílu těch překladatelů a tlumočnicků, kteří jsou v přímém kontaktu se zadavatelem, oproti kolegům pracujícím převážně při zprostředkování agenturou – sloužila otázka, u které respondenti sami vyplňovali procentní poměr těchto eventualit. Výrazně převažuje podíl práce pro přímé zadavatele: Zatímco vyrovnaný poměr (50 % – 50 %) uvádí 10 % respondentů, přes agentury jich výhradně či převážně pracuje 28 %, avšak spíše pro přímé klienty pracuje 62 % respondentů. Dokud nebudou k dispozici přesnější údaje, nabízí se jako hypotetické vysvětlení této skutečnosti fakt, že zde jsou zastoupeni i tlumočníci, a ti patrně pro přímé klienty pracují častěji.

Graf č. 2: Práce pro agentury vs. pro přímé zákazníky

Z hlediska **SPOLUPRÁCE S ČESKÝMI VS. ZAHRANIČNÍMI ZADAVATELI** se situace jeví též veskrze jednoznačně: Zahraniční subjekty coby zadavatelé jsou oproti subjektům z ČR značně v menšině: U 81 % respondentů převažuje práce pro české subjekty, u tři procent je poměr vyrovnaný, avšak se zahraničními subjekty spíše spolupracuje jen 16 %.

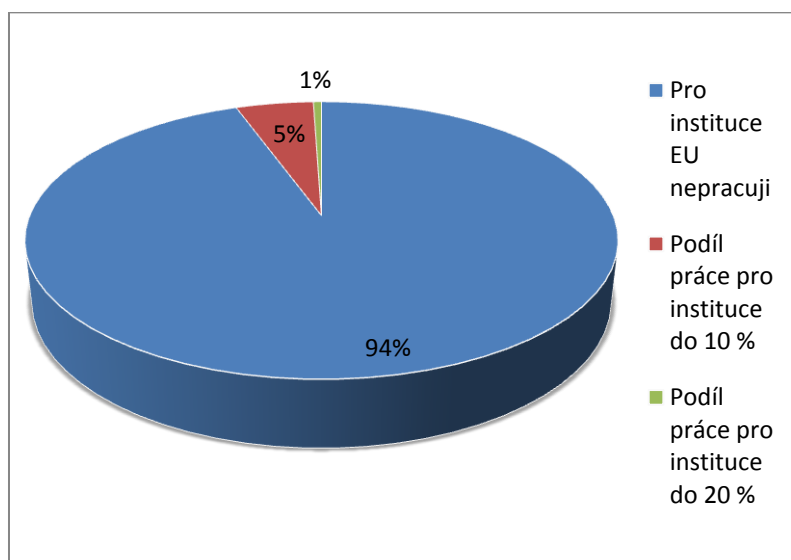
Graf č. 3: Podíl práce pro subjekty z ČR oproti zadavatelům ze zahraničí

Specifická otázka směřovala k **PRÁCI PRO INSTITUCE EU**. Zde respondenti uvedli míru spolupráce minimální: Pro instituce pracuje v součtu pouze 6 % překladatelů a tlumočnicků.

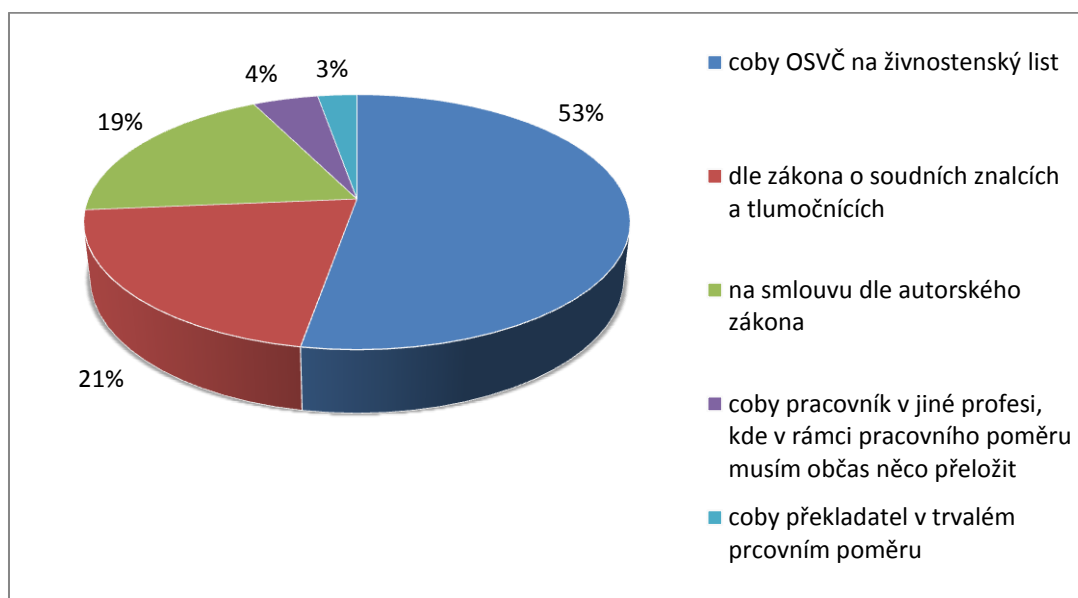

Graf č. 4: Práce pro instituce EU

ZPŮSOB VÝKONU POVOLÁNÍ jsme sledovali v pěti kategoriích a zde je uvádíme v pořadí podle míry preference: práce jako OSVČ na živnostenský list (53 %), dle zákona o soudních znalcích a tlumočnících (21 %), na smlouvu dle autorského zákona (19 %), coby pracovník v jiné profesi, kde je v rámci pracovního poměru potřeba občas něco přeložit (4 %), coby překladatel v trvalém pracovním poměru (3 %).

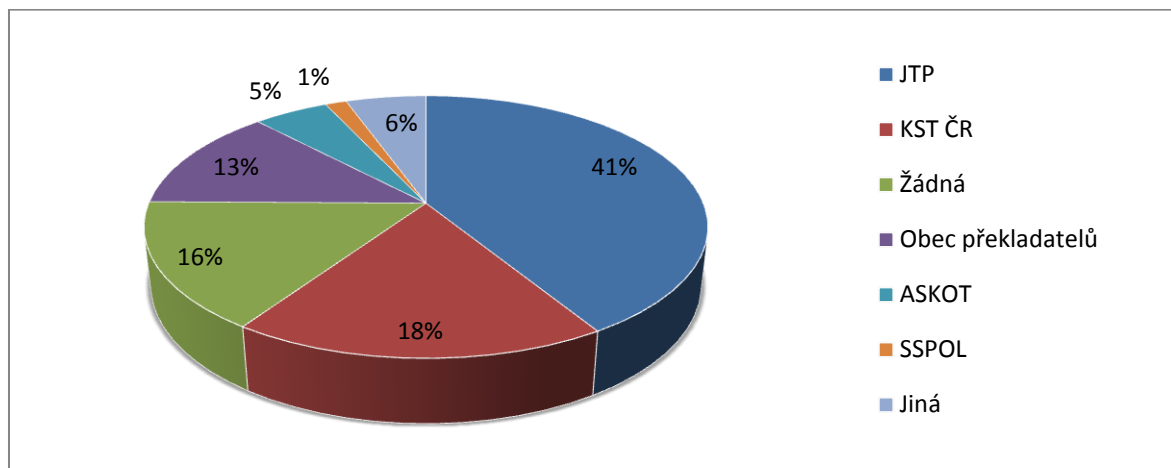
Graf č. 5: Způsob výkonu povolání

Pokud jde o **ČLENSTVÍ V PROFESNÍCH ORGANIZACÍCH**, byla většina respondentů organizována v Jednotě tlumočnicků a překladatelů (41 %), následuje Komora soudních tlumočnicků ČR (18 %), jen ze šestnácti procent nebyla cílová skupina profesně organizovaná a nad deset procent je zastoupeno ještě členství v Obci

překladatelů (13 %). V Asociaci konferenčních tlumočnicků bylo organizováno 5 % respondentů. Do položky „Jiné“ vyplňovali účastníci ankety tyto organizace: SAPT (3 respondenti), DILIA (2) a po jednom respondentovi byly zastoupeny tyto další organizace: ADÜ Nord, AITI Milán, BDÜ, GO Translators, ITI (UK), PROZ.com, TEPIŠ (PL), VdÜ.

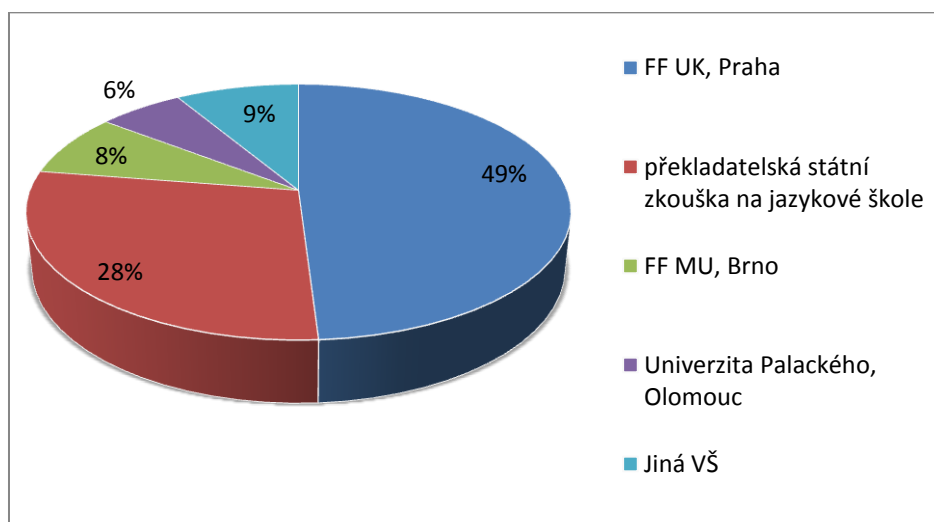
Graf č. 6: Členství v profesních organizacích – nejčastěji zastoupené organizace

Také nás zajímalo, zda mají respondenti specifické **VZDĚLÁNÍ V OBLASTI PŘEKLADU**, a pokud ano, na jaké vzdělávací instituci je získali. V celkovém pohledu jsou nejvíce zastoupeni překladatelé/tlumočníci, kteří nemají specifické vzdělání v oboru překladatelství/tlumočnictví (v dotazníku uvedeno jako „samouk“: 28 %). Ze 72 % těch, kteří specifické vzdělání uvedli, jich téměř polovina vystudovala na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (49 %). Z nich 58 % získalo vzdělání na Ústavu translatologie FF UK (vč. Univerzity 17. listopadu) – jedná se o podíl 21 % na celkovém počtu všech respondentů – a zbývajících 42 % ze skupiny FF UK pak absolvovalo na jiných katedrách a ústavech než na ÚTRL. Na druhém místě ve smyslu typu získaného vzdělání se nachází překladatelská státní zkouška na jazykové škole (28 %), následuje FF Masarykovy univerzity v Brně (8 %) a Univerzita Palackého v Olomouci (6 %). Jiné VŠ, které respondenti uvedli, jsou: FF Univerzity Komenského – Bratislava, Ostravská univerzita, FF Univerzity Konštantína Filozofa – Nitra, PedF UK – Praha, ZČU, Universität Leipzig.

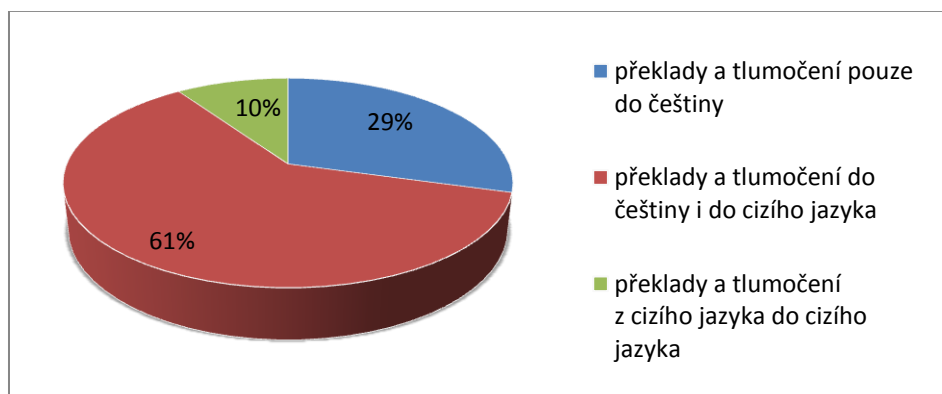
Graf č. 7: Dosažené překladatelské/tlumočnické vzdělání

3.3. Překládané jazyky

Dotaz na **SMĚR PŘEKladU/TLUMOČENÍ** vypověděl jasně o skutečnosti, že velká většina překladatelů a tlumočnicků pracuje zároveň do češtiny i do cizího jazyka (61 %)¹. Nemalé zastoupení má i překlad mezi cizími jazyky (10 %). Zbytek účastníků ankety (29 %) překládá a tlumočí pouze do češtiny.

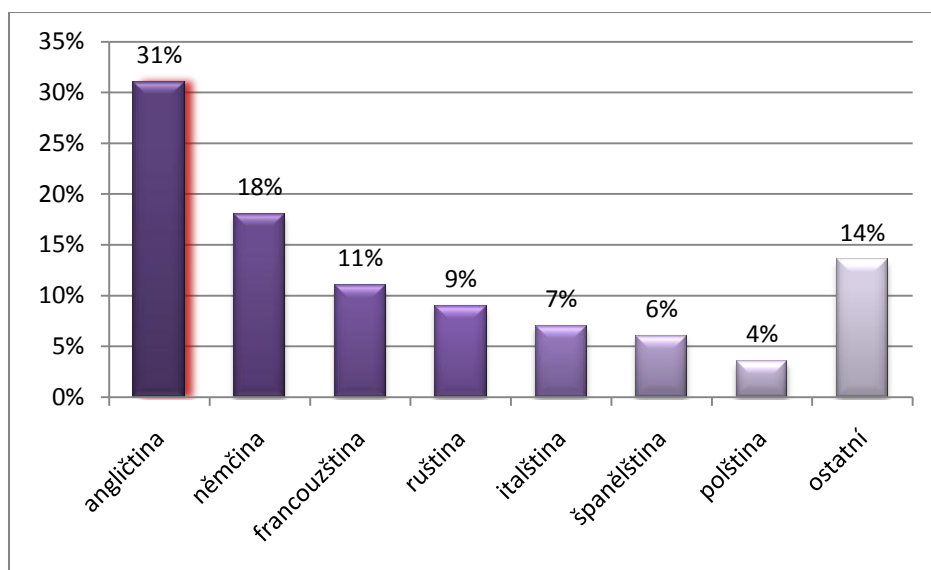
Graf č. 8: Směr překlada/tlumočení

Nejpočetněji zastoupeným **VÝCHOZÍM JAZYKEM** (viz graf č. 9) je angličtina (31 %), následuje němčina (18 %) a francouzština (11 %). S rizikem určité paušalizace lze říci, že tyto tři jazyky v součtu představují 60 % objemu komerčních překladů a tlumočení do češtiny. Silné je postavení ruštiny (9 %).

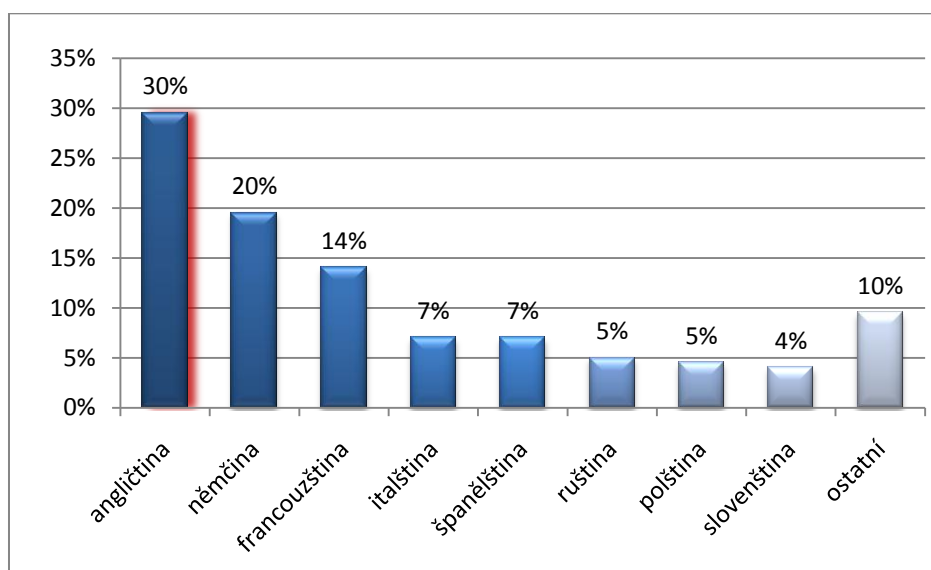
¹ Čeština nemusí být u všech respondentů mateřským jazykem; „cizím jazykem“ rozumíme jazyk jiný než češtinu.

Graf č. 9: Nejčastější výchozí jazyky při překladu/tlumočení do češtiny:

Situaci překladatelských a tlumočnických služeb **DO JINÉHO NEŽ ČESKÉHO JAZYKA** shrnuje graf č. 9:

Graf č. 10: Nejčastější cílové jazyky při překladu/tlumočení z češtiny do cizího jazyka

Srovnáme-li procentuální poměr cílových jazyků při překladu z češtiny do cizího jazyka, ukazuje se, že angličtina je zastoupena téměř totožně jako v případě, kdy je výchozím jazykem (30% podíl objemu práce z češtiny do angličtiny vs. 31 % z angličtiny do češtiny²). O něco více je ve stejném smyslu zastoupena němčina (20 % do němčiny vs. 18 % z němčiny do češtiny) a ještě výraznější rozdíl je u francouzštiny

² Nejedná se o srovnatelný objem zakázek v absolutním vyjádření, ale o relativní zastoupení mezi uváděnými kombinacemi jazyků.

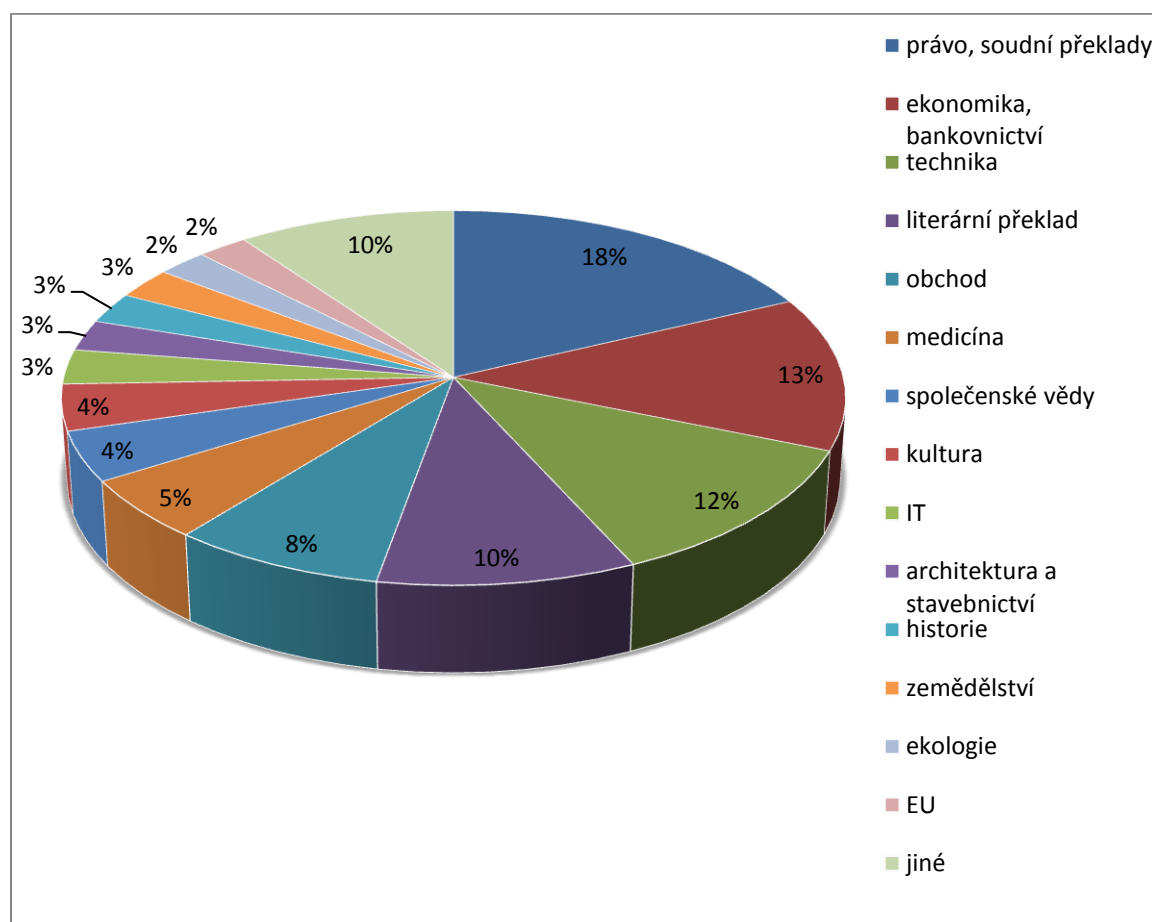

(14 vs. 11 %). Tento poměr je naopak opačný u ruštiny (5 % překladů do ruštiny vs. 9 % z ruštiny), pořadí a zastoupení dalších jazyků je pak vždy stejné nebo obdobné jako v opačném jazykovém směru překladu (italština 7 % do jazyka vs. 7 % z jazyka, španělština 7–6,5, polština 5–3,5 %), zatímco v překladech z češtiny figuruje v těchto srovnáních nově se čtyřmi procenty slovenština.³ Poměr zastoupení tří největších jazyků (EN+DE+FR) je při překladu/tlumočení do těchto cizích jazyků vyšší (64 %) než při překladu z nich (60 %).

3.4. Specializace

U této kategorie respondenti sami uváděli obor své specializace. Nejčastěji se překládají texty právní (18 %, včetně soudních překladů), následuje ekonomika (13 %, včetně bankovníctví), technika (12 %), literární překlad (10), obchod (8) a medicína (5 %). Čtyřmi procenty jsou zastoupeny obory společenské vědy a také kultura, třemi pak IT, architektura a stavebnictví, historie, zemědělství. Po dvou procentech vykazují ekologie, EU, obecný překlad, přírodní vědy a film/titulky, a jednaprocentní zastoupení mají cestovní ruch, populárně-naučná literatura, energetika či státní správa.

Graf č. 11: Specializují se na překlad v těchto oborech:

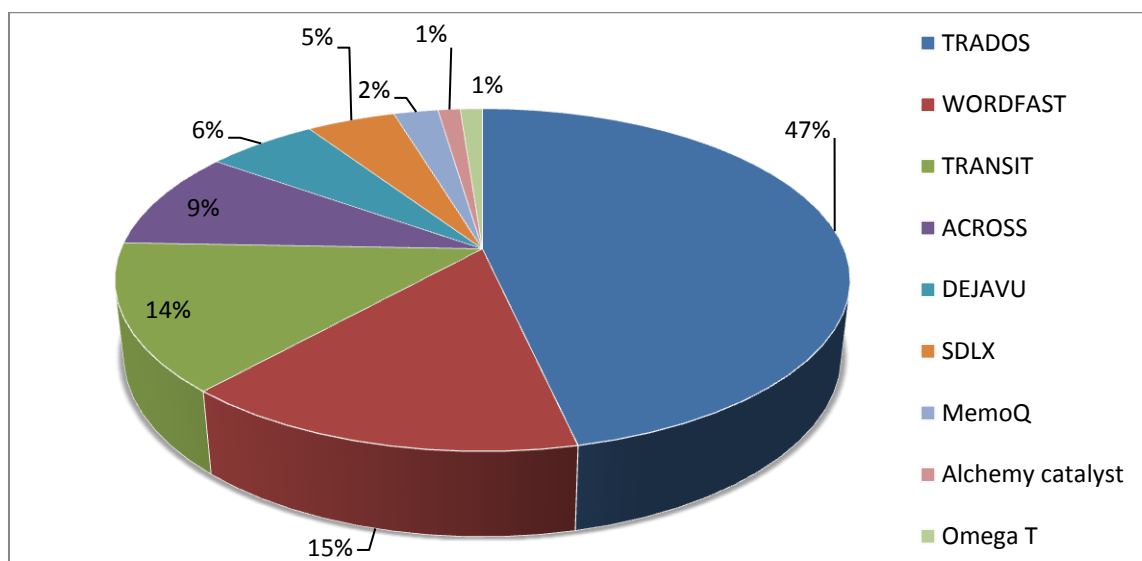

³ Vzhledem k tomu, že dotazník nebyl dostatečně podrobný na to, abychom zkoumali mateřštinu či národnost respondentů, může se jednat o překlady do slovenštiny jako mateřštiny u slovenských respondentů.

3.5. Využití nástrojů CAT v překladu

Nemálo nás též zajímala míra využívání nástrojů počítačem podporovaného překladu (CAT), zastoupení jednotlivých (konkurenčních) produktů a dopad využití těchto nástrojů na způsob účtování za překladatelskou zakázku. V anketě respondenti ve většině případů uvedli, že žádný nástroj CAT nepoužívají (51 % všech respondentů). Mezi respondenty, kteří tuto technologii používají, je pak zastoupení konkrétních produktů následující: TRADOS (37 %), on-line (20), WORDFAST (12), TRANSIT (11), ACROSS (8), DEJAVU (5) a produkty zastoupené v míře méně než pětiprocentní (SDLX, MemoQ, Alchemy Catalyst a Omega T). Výsledky poněkud narušila kategorie nástrojů „on-line“, kdy její vysoké zastoupení (20 %) patrně svědčí o širokém pochopení tohoto pojmu ze strany respondentů (jak známo, v širokém pojetí se nástroji počítačem podporovaného překladu chápe i např. funkce najít a zaměnit ve wordu a na internetu pak např. slovníky on-line). Kategorie byla uvedena jako poslední k výběru, měli jsme na mysli spíše např. prostředí v „cloudu“, tedy nástroje, které se přímo neinstalují na pracovní stanici, avšak pracuje se stále on-line (např. Translator's Toolkit společnosti Google). Abychom tedy vzájemně přiřadili srovnatelné kategorie, odhlédneme od kategorie „on-line“ a porovnáme pouze proprietární softwarové produkty. Výsledek je zachycen v následujícím grafu:

Graf č. 12: Zastoupení nástrojů CAT

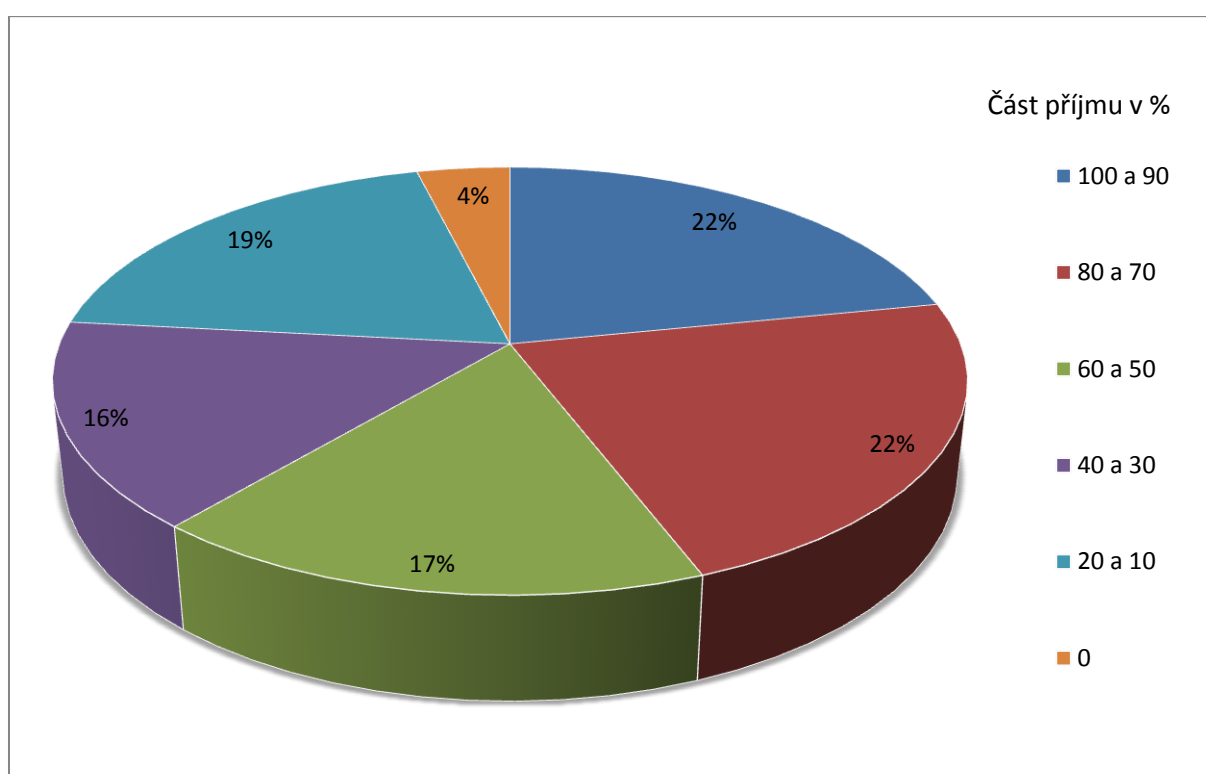
Pokud jde o účtování zakázek, ve více než dvoutřetinové většině (67 %) překladatelé využívající tyto nástroje akceptují **SNÍŽENÍ CENY ZA OPAKUJÍCÍ SE SEGMENTY TEXTU**.

3.6. Příjmová situace

Odpovědi na otázku, jak lze vyjádřit **PODÍL PŘEKLADŮ NA CELKOVÉM PŘÍJMU**, přinesly co do struktury velmi vyvážené výsledky. Pásma podílů jsou zastoupena těmito hodnotami: Zcela či z 90 procent se překlady živí 22 % respondentů, stejně (22 %)

jsou zastoupeni ti, kteří si překladem vydělávají 80 či 70 % svého příjmu. Mírně nadpoloviční a poloviční podíl (60 a 50 %) uvádí 17 %, velmi podobně je zastoupena skupina těch, kteří překládají v objemu 40 či 30 procent výdělku (16 %) a příležitostně (z 20 a 10 procent) se překladem živí 19 %. Naopak 4 % respondentů se překladem neživí vůbec. Konkrétnější pohled ukazuje, že stoprocentní podíl překladů na příjmu uvedlo 16 % respondentů, na druhém místě je 80% podíl s 15% zastoupením, na třetím místě pak figuruje 20% a 50% podíl na příjmech, v obou případech s 11% zastoupením. Překladatelů, pro něž překlad představuje alespoň polovinu výdělku, bylo v anketě 61 %, jinými slovy většina respondentů se živí právě převážně překladem.

Graf č. 13: Překlady představují ... % mého příjmu

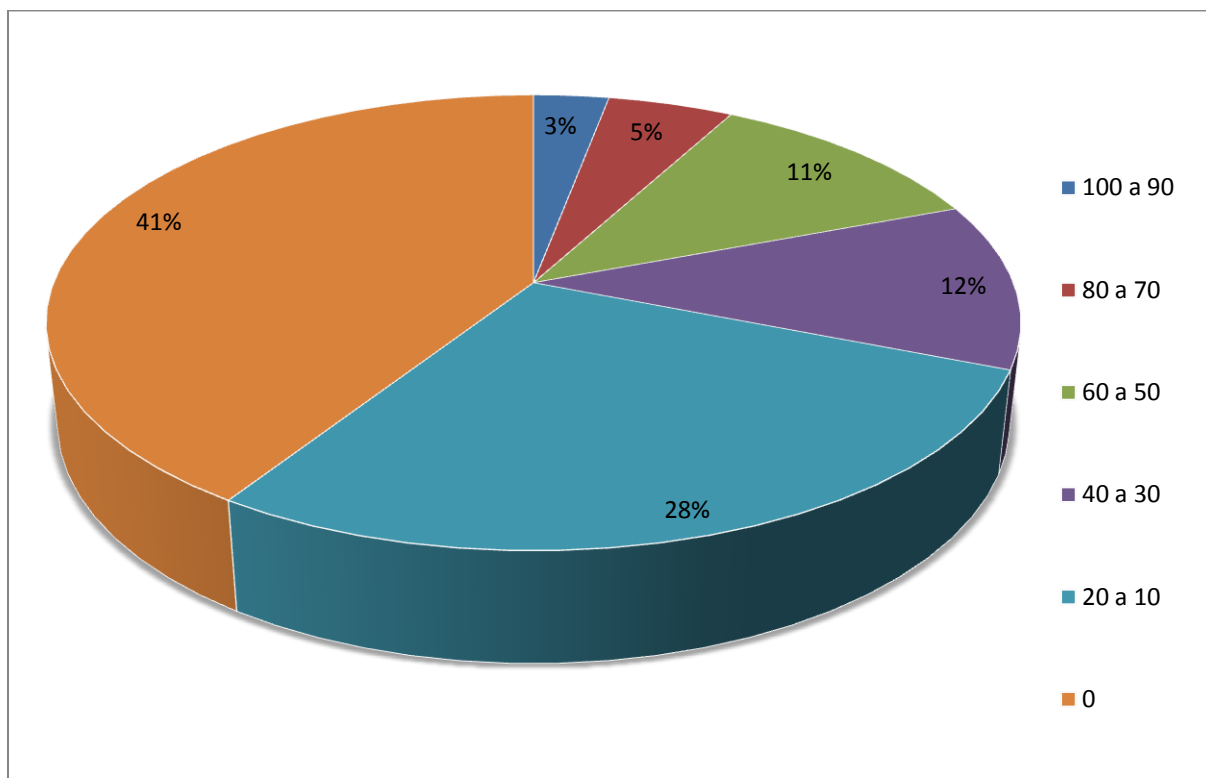

Odpovědi pro oblast tlumočení (**PODÍL TLUMOČENÍ NA CELKOVÉM PŘÍJMU**) jsou do jisté míry komplementární k datům týkajícím se překladu, avšak nikoli zcela (součty v jednotlivých srovnatelných kategoriích mezi překladem a tlumočením nedosahují 100 %), což ukazuje, že si respondenti nevydělávají pouze v těchto dvou profesních disciplínách.

Tlumočením se výlučně (100% náplň činnosti) anebo téměř výlučně (90% náplň činnosti) živí minimum účastníků ankety – jen 3 % (konkrétně 1 % zcela a 2 % z 90 procent). Vůbec komerčně netlumočí celých 41 % respondentů, příležitostně (tlumočením si vydělají 10 či 20 % příjmů) takto pracuje 28 %. Ve 12 % případů tlumočení představuje 40 a 30 % náplně jejich výdělečné činnosti, v 11 procentech se jedná o 60 či 50% vytížení tlumočením. Ve velmi značné míře (80 a 70 %) se

tlumočením živí taktéž nemnoho respondentů – 5 %. Nadpoloviční podíl na výdělku generovaný tlumočením vykázalo 19 % účastníků a účastnic ankety.

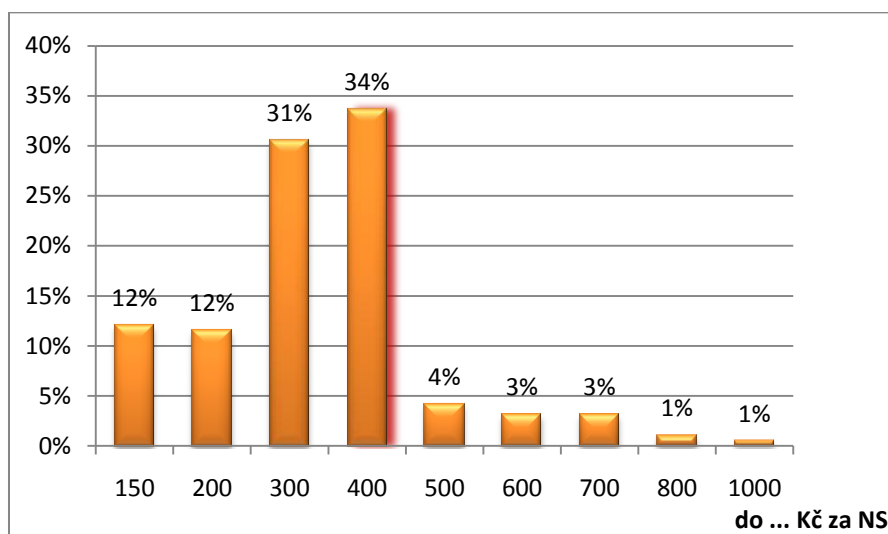
Graf č. 14: Tlumočení představuje ... % mého příjmu

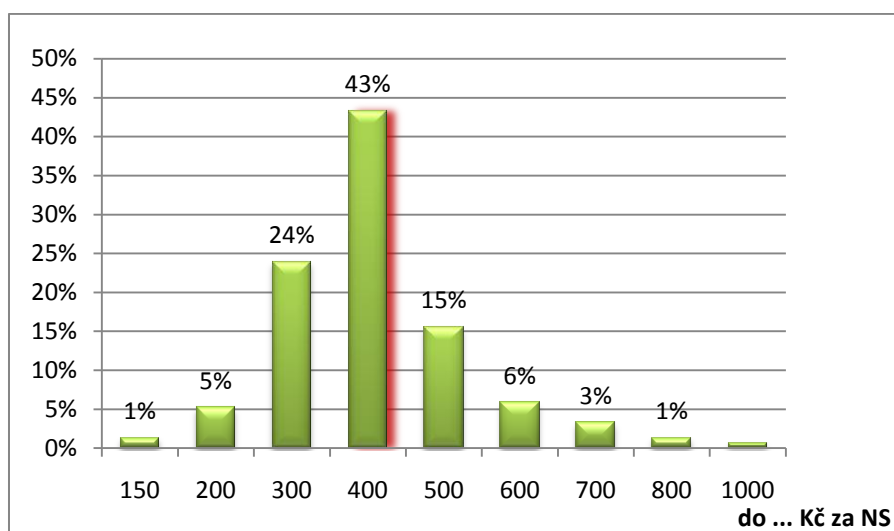
Dotázali jsme se také na účtovanou **CENU ZA NORMOSTRANU PŘEKladu**. Respondenti sami do dotazníku vepisovali konkrétní částku a výsledky jsou sloučeny do pásem s maximální obvykle dosahovanou cenou za 1 NS (1 500 znaků bez mezer). Průměrná cena za překlad do češtiny činí 343 Kč, do cizího jazyka 408 Kč (= 119 % sazby oproti překladu do ČJ) a při překladu mezi cizími jazyky je průměrná sazba za NS 508 Kč (= 148 % sazby oproti překladu do ČJ). Konkrétní výsledky jsou uvedeny v následujících grafech.

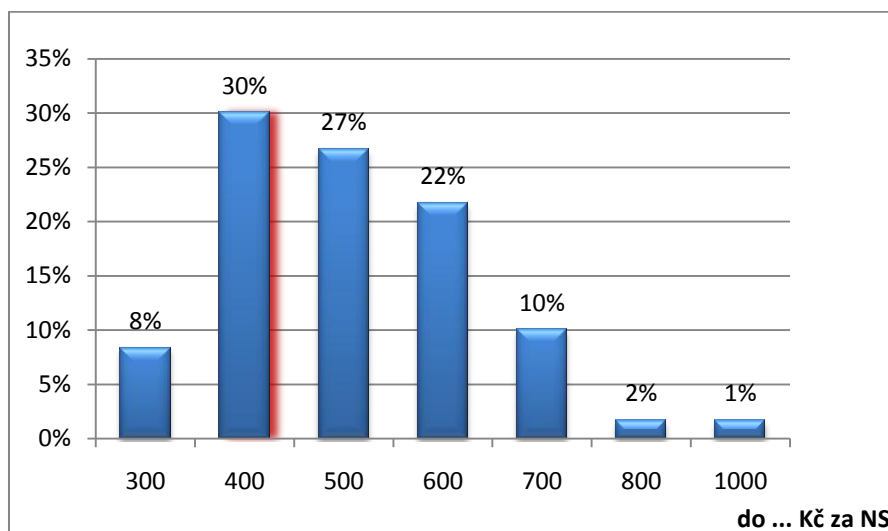
Graf č. 15: Honorář za normostranu při překladu do češtiny (190 respondentů)

Graf č. 16: Honorář za normostranu při překladu do cizího jazyka (155 respondentů)

Graf č. 17: Honorář za normostranu při překladu z cizího jazyka do cizího jazyka (60 respondentů)

4. Shrnutí

Tato studie je v hlavní stati rozdělena do šesti hlavních oblastí (Respondenti, Výkon povolání, Překládané jazyky, Specializace, Využití nástrojů CAT v překladu a Příjmová situace) a postupně se zabývá všemi otázkami, jak byly součástí dotazníku, a jejich odpověďmi (dle vyhodnocení na Ústavu translatologie FF UK).

Z průměrných nebo převažujících hodnot vyplývá tento profil typického respondenta, či přesněji typické respondentky: žena – členka JTP, překladatelka z a do angličtiny, která převážně pracuje pro přímé zadavatele z ČR a za normostranu překladu do češtiny si účtuje cca 350 Kč, do jazyka pak cca 400 Kč. Nejčastěji překládá texty právní, nástroje CAT nepoužívá, pracuje ve svobodném povolání (překlad tvoří převážnou část jejího příjmu) a disponuje 14letou praxí.

Anketa byla distribuována profesní organizací (JTP) a respondenty jsou také v drtivé většině (84 %) členové sdružení v profesních organizacích. Jedná se tak o výsledky převážně profesně organizované překladatelské veřejnosti, a nemáme proto před sebou pohled na celý překladatelský trh. Vzhledem k poněkud specifickému postavení profesně organizovaného překladatele/tlumočníka oproti nečlenovi takových organizací (např. přístup k informacím, zastoupení, ale též většinou zpoplatněné členství) lze usuzovat na to, že respondenti naší ankety se pozitivním způsobem vymykají průměru dodavatelské strany trhu. Ačkoli zatím schází studie o celkové situaci na trhu, domníváme se, že např. zde vykázané sazby za normostranu jsou oproti průměrně účtovaným cenám vyšší. S tím by byla v souladu i relativně vysoká průměrná délka praxe, kterou respondenti uvedli – 14 let.

5. Podněty pro budoucí výzkumy

ÚTRL usiluje o postupné mapování překladatelského trhu v ČR. Probíhají např. dílčí, avšak dnes již soustavné sondy (statistiky profesních diskuzních skupin, monitoring nabídky zaměstnání pro poskytovatele jazykových služeb, spolupráce s institucemi EU atd.), a ústav navazuje nové či udržuje stávající kontakty s podnikatelskými subjekty, které na trhu působí (často i jako klíčoví hráči). Rádi bychom na tuto anketu a její vyhodnocení v budoucnu navázali, obdobné průzkumy mají ostatně největší vypovídací hodnotu tehdy, pokud lze sledovat i vývojové trendy.

V dalších studiích bude vhodné rozlišit překladatelskou a tlumočnickou činnost, jednak kvůli tomu, že při studii, která zkoumá obojí, zákonitě není možné zacházet do potřebného detailu (zde např. nefiguruje dotaz po honoráři za tlumočení), a jednak kvůli skutečnosti, že sloučený výzkum poněkud pokrývá pohled na určité zkoumané oblasti (např. míra práce pro přímého zadavatele). Současné spojení obou činností však bylo dáno zvolenou formou dotazování – papírový dotazník – a jeho rozsahem (jedna tisková strana).

Příští otázky na překladatele již nepochybně budou obsahovat část týkající se využívání strojového překladu (MT) a v oblasti získaného vzdělání např. rozliší mezi bakalářskými a magisterskými studijními programy. Také bychom se patrně neostýchali dotázat se na pohlaví a věk respondentů, což by rovněž umožnilo interpretovat výsledky v širším kontextu.

6. Poděkování

Anketa byla vyhodnocena za pomoci studentek ÚTRL, Bc. Evy Bulínové a Bc. Lucie Doušové. Organizačně anketu zaštila JTP a pro respondenty ji dotovala hodnotnými cenami (losování výherců proběhlo 31. ledna 2010, vzešlo z něj deset výherců). Dotazník byl sestaven ve spolupráci JTP (A. Diabová a P. Kautský) a ÚTRL.

autor studie: PhDr. Bc. Tomáš Svoboda, PhD.

Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

leden 2011

Připomínky a podněty uvítám na e-mailové adrese: tomas.svoboda@ff.cuni.cz.